

מה לרוטשילד ולשגרירות רוסיה?

Category: חגים, ראש השנה

המסר הייחודי של היום השני של ראש השנה.

החתן החדש

מסופר על יהודי עני שהיה נוהג לאכול בביתו של הברון רוטשילד. יום אחד הגיע העני בליווי אברך צעיר. למחרת האיש הצעיר שוב התלווה אליו, וכך יום אחרי יום, עד שרוטשילד שאל את אותו עני, מי הוא האיש הצעיר שמגיע יחד אתך כל יום לאכול ארוחת ערב. ענה לו העני, זהו חתני החדש. הבטחתי לו נדוניה בשנה הראשונה לנישואיך.

סיפור זה ממחיש את סיפורה של משפחת רוטשילד, שמתחיל עם האב, ר' מאיר אנשיל, בנקאי גדול, לו היו חמישה בנים. את כל אחד מחמשת בניו מינה לנהל מערכת בנקאית בחמשה מרכזים פיננסיים אירופיים גדולים ביותר: לונדון, פריז, פרנקפורט, וינה ונאפולי.

במהלך המאה ה-19 הייתה משפחת רוטשילד למשפחה העשירה באירופה. הדבר שמייחד אותה, שעל אף שבאותם ימים התפשטה תנועת ההשכלה באירופה, ויהודים רבים ויתרו על יהדותם והפכו ל"אנשי עולם הגדול", נאורים וחכמים בעיני עצמם, בפרט המתעשרים החדשים משפחת רוטשילד נשארה נאמנה למסורת אבות, שמרו כשרות, שבת וכו'.

מי שפרסם והנציח את משפחת רוטשילד, היה הברון אדמונד דה רוטשילד, שגר בפריז.

הכל החל בתקופת הפוגרומים ברוסיה, בערך בשנת 1880. מיליוני יהודים ברוסיה, גילו לפתע שלעולם לא יהפכו או יתקבלו כחלק מהעם הרוסי.

קריאת השכמה

הייתה זו בעיקר "קריאת השכמה" לאותם יהודים מתבוללים שחלמו, שהנה יתקבלו כחברים מן המניין ב"מועדון הרוסי". אבל כשהתחוללו הפוגרומים, הם גילו שלא רק שהמון העם שונא את היהודים, זה גם בעידוד הממשלה. מה שהכי אכזב אותם, שגם בעלי המעמד הגבוה ברוסיה, האינטלקטואלים, הסופרים ואנשי הרוח תמכו גם הם בפוגרומים, מי בגלוי ומי בסתר.

התפתחות זו גרמה לגל הגירה אדיר של יהודים. רובם היגרו לארצות הברית, לדרום אמריקה ומדינות נוספות, והיו (לא הרבה) שהחליטו לעלות לארץ ישראל ולהקים שם ישובים חקלאיים.

הבעיה הייתה שיהודי אירופה לא היו חקלאים מימיהם. לא היה להם מושג קלוש כיצד מקימים

מושבה. אבל הם באו מצוידים בהרבה רצון טוב, והקימו את המושבה "ראשון לציון". לא עבר זמן רב, ומכל הרצון הטוב לא נשאר כלום. כתוצאה מפגעי הטבע וחוסר הניסיון החקלאי, המושבה עמדה על סף קריסה.

הם פנו לברון אדמונד רוטשילד וביקשו ממנו להתגייס להצלת ההתיישבות היהודית בארץ ישראל. רוטשילד אכן תרם כספים רבים להתיישבות, והרחיב את תחומי העזרה. הוא זה שתמך בכל המושבות החדשות בארץ ישראל.

בתחילה נמנע מפרסום שמו, ולכן זכה לכינוי "הנדיב הידוע". מכיון שהיה מעורב בעסקי היין, החליט להקים יקבים בארץ ישראל. הוא שלח מומחים מצרפת כדי להדריך את המתישבים כיצד לגדל כרמים ולייצר יין, והקים את היקבים בראשון לציון, זכרון יעקב ועוד. הכלל הידוע ש"כל התחלות קשות" התקיים גם שם, וביתר שאת. תמיד היו צריכים עוד ועוד כסף, ורוטשילד נתן, נתן ונתן.

בנוסף, הוא רכש מאות אלפי דונמים מהממשלה הטורקית ששלטה בארץ ישראל באותו זמן ומידם של ערבים שגרו אז שם, הוא פיתח שירותים קהילתיים ועוד. היסטוריונים קבעו, שאדמונד רוטשילד תרם לארץ ישראל, יותר מכל העם היהודי גם יחד.

מדוע מכל בני משפחת רוטשילד, דווקא הוא זה שנרתם לעזור ליהודים בארץ ישראל, בזמן ששאר בני המשפחה לא יצאו מגדרם לעזור ליהודים?

ישנם שני הסברים. הסבר מעשי והסבר מיסטי.

אדמונד רוטשילד נשא לאשה את בתו של בן דודו, וילהלם קרל רוטשילד, שכונה הברון "הצדיק", משום שהיה היחיד ממשפחת רוטשילד שהיה דתי מאוד, ואף לבש ציצית, כשלעתים הוציא את הציצית מחוץ לחולצתו. בתו, אשתו של אדמונד, באה אם כן מבית מאוד דתי, והיא זו שהשפיעה על בעלה לסייע ליהודים המתישבים בארץ ישראל.

ה"קונסיסטואר"

אבל ישנה גם סיבה "מיסטית". אביו של אדמונד רוטשילד היה מייסד הענף הצרפתי של שושלת רוטשילד. באותן שנים, החלה באירופה התנגדות לדרך המסורתית שיהודים עושים ברית המילה במשך אלפי שנים. לא שהם היו נגד ברית כשלעצמה, אך הם טענו שצריך לעשות אותה בצורה שבה הרופאים ממליצים, משום שהדרך המסורתית בה המוהלים עושים זאת מסכנת את הילד, הוא יכול להידבק בכל מיני מחלות וכו'.

זה הגיע לכך שה"קונסיסטואר" (ארגון הגג של יהודי צרפת), שהוקם בתקופת נפוליאון, החליט תחת לחץ, לאסור על ברית המילה בצורה המסורתית. נשיא ה"קונסיסטואר" היה גיימס מאיר רוטשילד, והוא עצמו חתם על תקנה זו. בנוסף לכך הם גררו את המוהלים לבית משפט כדי

שיקבלו על עצמם בשבועה שלא למול בדרך המסורתית (בשנת 1850 ממשלות צרפת אוסטריה וגרמניה אסרו את ברית המילה בדרך המסורתית).

בשנת 1845 נולד בנו, אדמונד. אביו ידע שלברית יגיעו קרובי משפחה מהערים השכנות, פרנקפורט ולונדון ועוד, והם לא יראו בעין טובה את העובדה שהתרחק מהמסורת היהודית, עד שאפילו את הברית של בנו הוא לא עושה בדרך המסורתית. הוא החליט שהוא חייב לבצע ברית מסורתית. דא עקא, שהמוהלים בצרפת נשבעו שלא לבצע ברית בדרך זו. הוא מצא פתרון. הוא הזמין מוהל מלונדון שיבוא לעשות את הברית.

אבל עדיין הייתה בעיה, הרי הוא עצמו חתם על צו שאוסר לבצע ברית בצורה כזו בפריז. מצא הברון רוטשילד פתרון מקורי. הברון היה בקשרי ידידות ועסקים עם שגריר רוסיה בצרפת. הוא פנה אליו וביקש את רשותו לערוך את הברית בשגרירות רוסיה בפריז. החוק הבינלאומי קובע שאדמת שגרירות אינה תחת שליטת הממשלה בה היא נמצאת, והיא נחשבת לשטח המדינה שהיא מייצגת. אם כן, עריכת ברית בשגרירות רוסיה בצרפת, היא כמו עריכת ברית ברוסיה. כך הוא פתר את הבעיה.

לתינוק שנולד נערכה ברית מסורתית כדת וכדין, ונקרא שמו בישראל: בנימין. כשיהודי מוסר את נפשו לעשות ברית לבנו בדרך שבה יהודים נהגו במשך אלפי שנים זה משפיע על התינוק, שכשיגדל, יהיה לבו ער לצרכי העם היהודי. (מאת ההיסטוריון הרב דוד כץ)

המסר של היום השני

בשני ימי ראש השנה אנו קוראים בתורה על אברהם ויצחק. ביום הראשון אנו קוראים "וה' פקד את שרה". בפרשה זו מסופר על לידת יצחק, כשאברהם בן מאה שנים ושרה בת תשעים שנה, על הברית הראשונה בהיסטוריה היהודית שנערכה לתינוק בן שמונה ימים, וכיצד כל גדולי הדור הזמנו לראות בעיניהם את התינוק שנולד כתוצאה מנס, משום שהיו אלו שטענו שאברהם ושרה אימצו תינוק, "ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן, והניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק" (וירא כא, ז, רש"י). בנוסף לכך, הקב"ה עשה שיצחק יהיה דומה לאברהם, "לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה² מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם". (תולדות כה, יט, רש"י).

למחרת, ביום השני של ראש השנה, אנו קוראים את פרשת העקידה: "והאלקים ניסה את אברהם", כיצד הקב"ה מבקש מאברהם "קח נא את בנך את יחידך והעלהו לעולה" וגו', ואיך שאברהם אכן קיים את ציווי הקב"ה בזריזות, והעלה את בנו על המזבח, ואז המלאך אמר לו את המלים המפורסמות "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה".

כשמתבוננים בהבדלים בקריאות של שני הימים של ראש השנה, מגלים דבר מעניין. על אף שמדובר על אותם שני אנשים³ אברהם ויצחק, הסיפור שונה לגמרי.

ביום הראשון, אנו קוראים על הנס האדיר שהקב"ה עשה לאברהם, שהוא ושרה שהיו עקרים זכו לפרי בטן. ביום השני אנו קוראים על מה שאברהם היה מוכן להקריב בשביל אהבתו לקב"ה. (ראה שיחת כ"ז אלול תש"מ שיחות קודש ח"ג (ב) ע' 1115)

אולי יש כאן מסר עבורנו.

ביום הראשון של ראש השנה כולם באים לבקש שנה טובה. אנחנו רוצים שהקב"ה ייתן לנו "בורא פרי הגפן", גפ"ן [?] געזונט (בריאות), פרנסה, ונחת מהילדים, ושהכל יהיה מתוך שמחה.

מה אתה יכול לעשות למעני?

ביום הראשון אנו מתרכזים במה שאנחנו רוצים מהקב"ה. ביום השני, הקב"ה שואל אותנו, מה אנחנו מוכנים לעשות למענו. אתמול שאלנו מה הוא מוכן לעשות למעננו, היום הוא שואל אותנו את אותה שאלה, "מה אנחנו מוכנים להקריב למענו?"

ואכן, אלה שבאים לבית הכנסת ביום השני של ראש השנה, לאחר שביום ראשון וביום שני לא עבדו (ביום שני עקב ה"לייבור דיי" [?] יום העבודה), וביום שלישי, היום הראשון של ראש השנה, ובכל זאת באים לבית הכנסת גם ביום רביעי. היינו שנשארו להם רק יומיים מהשבוע. זהו ניסיון לא קל.

אלה שבאו היום, ביום השני של ראש השנה, נענו לקריאתו של הקב"ה "מה אתה מוכן לעשות למעני?"

וכשאנחנו עושים למענו, הוא יעשה למעננו, ובוודאי ייתן לנו שנה טובה ומתוקה.